

СЛАВЕНЦЫ І ІХ НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ ПАЗЫЦЫІ Ў ХХ СТАГОДДЗІ

© ПАЛІТЫЧНАЯ СФЕРА
(ISSN 1819-3625) №3 (2004) стр.116-120

Бажо Рэне

Славенцы ў сучасную эпоху мелі дачыненне з дзвюма асноўнымі праблемамі: дэмакратыя і нацыянальнае пытанне (якое палітычныя эліты звычайна ставілі на першае месца). Развіццё дэмакратыі толькі часткова вызначалася намі, а асноўнымі характарыстыкамі працэсу дэмакратызацыі былі ўзаемная неталерантнасць і выключэнне тых, хто мае адрознае меркаванне¹.

Падзеі гісторыі славенскае нацыі ў працэсе фарміравання самастойнае дзяржавы звычайна ацэньваюцца рэтраспектыўна, з пазіцыяў сучасных палітычных патрэбаў і адначасова з прыкметамі эйфарыі. Гэтак пасля Другой сусветнай вайны Аўстрыя раптам стала «турмой народаў» нават у вачах тых славенскіх палітыкаў і інтэлектуалаў, якія за некалькі гадоў да гэтага заклікалі быць лаяльнымі да Імперыі. Пасля Другой сусветнай вайны падобны лёс выпаў Каралеўству Югаславія, але тут сітуацыя была некалькі іншай. Рух супраціву і саюзнікі не прызналі распад Югаславіі і анексію акупаваных тэрыторыяў дзяржавамі-ворагамі. Таму напрыканцы вайны быў дасягнуты кампраміс паміж І. Тіта і Іванам Шубашычам, прэзідэнтам каралейскага ўраду, гэта змясціла крытыку самога існавання Югаслаўскае дзяржавы да праблемаў яе ўнутранага ўладкавання — перш за ўсё палітычная сістэма і міжнацыянальныя адносіны.

Цалкам натуральна, што, асабліва пасля калапсу сацыялістычнае сістэмы, склаўся негатыўны вобраз Югаславіі, якая стала сінонімам

«балканізму» і «візантызму» і г. д. Югаславія раптам пераўтварылася ў дзяржаву, якая на працягу свайго існавання эканамічна і палітычна абмяжоўвала славенцаў, прадухіляла іх памкненні да незалежнасці і, у культурным сэнсе, трымала іх на нізкім узроўні, гэта значыць у межах іншага культурнага кола, да якога славенцы не належалі. Гэта было тым прасцей зрабіць, што Югаславія была камуністычнаю, хутчэй сацыялістычнаю дзяржаваю, і таму была выдатным аб'ектам для падвойнае крытыкі: нацыянальнае і ідэалагічнае.

Раптам забылі пра тое, што славенцы верылі ў Югаславію на працягу доўгага часу і што яны ўклалі шмат энергіі ў яе планаванне і развіццё. З іншага боку, югаслаўская федэрацыя, па сваёй сутнасці, не была здольная функцыянаваць без абавязковых прымусовых мераў дома і за мяжою. Калі часы змяніліся (заныпад сацыялізму, падзенне жалезнае заслоны, дэзінтэграцыя партыі і арміі), яна не здолела знайсці дэмакратычных альтэрнатываў свайму шматэтнічнаму развіццю.

Досвед Югаславіі — прычына боязі і супраціву стварэнню якіх-небудзь агульных інстытутаў з балканскімі дзяржавамі. Існуе агульнае меркаванне, што такі працэс можа выклікаць саслізванне краіны са статусу дзяржавы, якая «мяжуе» з зонаю канфліктаў, да дзяржавы, якая стварае канфліктную зону. У кожнай такой прапанове (напрыклад, «Пакт стабільнасці») палітыкі бычылі імкненне ўціснуць Славенію назад у Балканы для

¹ Асноўныя рысы славенскага менталітэту склаліся напрыканцы XIX ст. і базаваліся на прынцыпе, які вызначаў, што ўсе апаненты павінны альбо быць цалкам падначалены, альбо прымушаны стаць часткаю лагера нацыянальных ворагаў. Такое разуменне было агульнай уласцівасцю ўсіх трох палітычных лагераў (католікаў, лібералаў і сацыялістаў/камуністаў) на працягу ўсяе палітычнае гісторыі XX ст. Калі казаць пра дэмакратыю як працэдуру, то размову можна весці толькі пра «фрагменты» гісторыі, пачынаючы з другой паловы XIX ст. Славенскі парламент, у сучасным значэнні гэтага слова (з сучасным фракцыйным падзелам і шматпартыйнасцю), дзейнічаў без перапынку толькі апошнія 10 гадоў. Гэта таксама, магчыма, адзіны ў гісторыі Славеніі перыяд «абсалютнай» незалежнасці. Да гэтага самастойнасць альбо мела «мясцовы» характар, альбо краіна была падпарадкавана наднацыянальным органам — гэта мадэль чакае аднаўлення пасля далучэння Славеніі да ЕС (больш падрабязна па гэтаму гл.: Repa Bo o. Pravne, politične podlage, okoliščine in pomen prvih demokratičnih volitev, Razvoj slovenskega parlamentarizma. Ljubljana: Dr avni zbor Republike Slovenije, 2000. Ст. 26–29).

таго, каб прынесці стабільнасць і дэмакратыю ў рэгіён. Сапраўдны шок выклікала ідэнтыфікацыя спецыяльным дарадцам амерыканскага прэзідэнта Біла Клінтана Мадлен Албрайт Славеніі як «балканскае дэмакратыі» разам — вы толькі ўявіце — з Румыніяй, Балгарыяй і нават Албаніяй (гэта адбылося падчас яе візіту ў Еўропу ў 1994 г., мэтай якога было тлумачэнне ініцыятывы «партнёрства дзеля міру»)². Падзеі ў Харватыі і Сербіі ў спалучэнні з заходнімі прапановамі па стварэнні пэўнага кшталту асацыяцыяў балканскіх дзяржаў выклікалі дадатковую незадаволенасць.

У Славеніі крытычная ацэнка нацыянальных пазіцыяў розных гістарычных перыядаў адбываецца марудна, яшчэ больш марудна такая ацэнка становілася часткаю гістарычнае свядомасці. Я лічу, што славенцы не толькі пакутвалі, але і мелі пазітыўны досвед. Напрыклад, у межах шматнацыянальнае Дунайскае манархіі³ яны мелі магчымасць ствараць рэгіянальную і нацыянальную самасвядомасць, пераняць пылітычную культуру і, да пэўнай ступені, прызвычаліся да парламенцкіх працэдураў. Яны дасягнулі нефармальнай культурнай аўтаноміі ў Каралеўстве Югаславія, нягледзячы на яе цэнтралізацыйныя і недэмакратычныя рысы. Камуністычная Югаславія зрабіла магчымым далучэнне ўзбярэжных раёнаў (Primorska region) да Славеніі (а гэта 1/3 славенскага насельніцтва і 1/3 тэрыторыі). І апошняе, але не менш значнае: Славенія атрымала федэральны статус, канстытуцыю, уласны парламент і іншыя дзяржаўныя інстытуцыі, у спецыфічных умовах камуністычнае дзяржавы здолела здзейсніць запознены працэс мадэрнізацыі, які мясцовыя эліты да гэтага часу альбо не маглі, альбо не жадалі праводзіць. Была праведзена аграрная рэформа, індустрыялізацыя, адасабленне царквы і дзяржавы, эмансipaцыя жанчын і фарміраванне больш збалансаванае сацыяльнае структуры⁴.

Што адрознівае 1980-я і пачатак 1990-х ад папярэдніх гістарычных перыядаў, дык гэта адначасо-

васць двух працэсаў: паступовая дэмакратызацыя, якая скончылася фарміраваннем шматпартыйнае сістэмы, і барацьба за нацыянальнае вызваленне, вынікам якой стала стварэнне незалежнае славенскае дзяржавы⁵. У папярэднія перыяды развіццё дэмакратыі не заўсёды ішло попач з развіццём статусу славенскае нацыі, на самой справе дэмакратызацыя вельмі часта перашкаджала вырашэнню нацыянальнага пытання. Як я ўжо адзначыў, у цэнтралізаваным Югаслаўскім каралеўстве славенцы здзейснілі значны культурны прагрэс, уключаючы стварэнне першага універсітэта, што Аўстрыя не дазваляла на працягу свайго існавання, а камуністычная Югаславія паспяхова вырашыла праблему заходняе мяжы.

Паміж палітычнай элітаю і іншымі палітычнымі сіламі у 1980-х была значная розніца ў прырытэтах. Ліга Камуністаў, напрыклад, хутка знайшла агульную глебу з апазіцыяй, што тычылася лёсу Югаславіі, але значна больш марудна — па пытанні дэмакратызацыі. У той жа час большасць альтэрнатыўных рухаў, уключаючы і Лігу сацыялістычнае моладзі, да пэўнай ступені паставілі дэмакратычныя грамадзянскія правы вышэй за нацыянальнае пытанне⁶. Рознасць у прырытэтах захавалася нават пасля таго, як Demos (дэмакратычная апазіцыя) прыйшла да ўлады вясною 1990 г. Стала відавочным, што частка палітычных сілаў перш за ўсё жадаюць кансалідаваць свае пазіцыі ва ўладзе, узяць кантроль над сацыяльным капіталам і мець справу з незалежнасцю пазней. Тым не менш у гэты час палітычная прастора Славеніі спрыяла адначасовасці двух працэсаў — дэмакратызацыі і вырашэнню нацыянальнага пытання. Што адрознівала краіну ад Югаславіі ў цэлым, дзе была заўважнай моцная апазіцыя да абодвух працэсаў.

Што тычыцца міжнародных умоваў, то заходнія дзяржавы, асабліва ЗША, падтрымлівалі дэмакратызацыю, але былі супраць распаду Югаславіі⁷. Больш за тое, яны былі гатовыя прынесці ў ахвяру дэмакратыю ў імя геапалітычных

² Clintonova odposlanka Albrightova v Sloveniji, *Delo* January 15, 1984.

³ Маецца на ўвазе Аўстра-Венгерская імперыя. — *Заўв. перакладчыка.*

⁴ Больш падрабязна гл.: Repe Bo o. Slovenci v XX stoletju. Ljubljana: Katalog stalne razstave Muzeja novejše zgodovine v Ljubljani, 1999. Ст. 19–36.

⁵ Plut-Pregelj Leopoldina, Gabrič Aleš, Repe Bo o. The Re-pluralisation of Slovenia in 1980s. The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington, 2000.

⁶ Koga voliti? Programi političnih strank in list na pomladnih volitvah v Sloveniji. Ljubljana: Jugoslavski center za teorijo in prakso samoupravljanja Edvard Kardelj, 1990.

⁷ ЗША прытрымліваліся гэтай пазіцыі да канчатковага калапсу Югаславіі. Больш за тое, вясною 1991 г. амерыканскі дзяржаўны сакратар Джэймс Бэйкер за некалькі дзён да абвешчэння славенскае незалежнасці сказаў у Бялградзе 21 чэрвеня 1991 г. прадстаўніку Славеніі, што ЗША жадаюць захаваць цэласнасць Югаславіі і ні яны, ні якія-небудзь іншыя краіны не прызнаюць незалежнасць Славеніі. Але ЗША жадаюць дапамагаць дэмакратызацыі Югаславіі (з размовы Мілана Кучана (Milan Kučan), прэзідэнта Славеніі, і Джэймса Бэйкера, дзяржаўнага сакратара ЗША, Бялград, 21 чэрвеня, 1991. Arhiv Predsedstva Republike Slovenije, гл. таксама: Zimmermann Warren. Origins of a Catastrophe. New York: Random House, 1996. P. 71).

інтарэсаў і фактычна далі дазвол югаслаўскаму прэзідэнту Антэ Маркавічу на «абмежаваную вайсковую інтэрвенцыю» ў Славенію, што прывяло да рэальнае вайны.

Незалежная Славенская дзяржава была вынікаем палітычных і сацыяльных зменаў 1980-х. Яе стварэнне адбылося ва ўмовах глабальнага крызісу камунізму і дэзінтэграцыі біпалярнага свету разам з распадам Савецкага Саюза, глыбокім эканамічным і палітычным крызісам у Югаславіі, які спалучаўся з крызісам у дачыненнях паміж рознымі нацыямі. Незалежнасць не магла б стаць рэальнасцю без гэтых знешніх зменаў, як і ўнутрані працэс дэмакратызацыі мог бы быць зусім іншым. Найбольш важнаю ўласцівасцю новых працэсаў, на якія славенцы самі рабілі ўплыў, была наяўнасць адносна адкрытае палітычнае сцэны, якая забяспечвала цыркуляцыю ідэяў і асабістыя сустрэчы паміж тымі, хто пры ўладзе, і тымі, хто ў апазіцыі. Акрамя гэтага, можна назваць моцную грамадзянскую супольнасць, дамінаванне рэфармісцкага руху ў камуністычнай партыі і высокую ступень згоды, што тычыцца найбольш важнае праблемы — нацыянальнага самавызначэння. Працэсы сацыяльнай дэмакратызацыі і нацыянальнага вызвалення былі моцна звязаныя паміж сабою. Новыя ўмовы зрабілі магчымым гладкі транзіт з аднапартыйнай сістэмы да шматпартыйнай і паспяховую падрыхтоўку да незалежнасці. Згода паміж сацыялістычным урадам і апазіцыяй была дасягнута праз патрабаванне для Славеніі канфедэрацыйнага статусу — факт, пра які зараз вельмі часта зыбываюць. Нават калі Demos прыйшоў да ўлады, вера ў тое, што канфедэрацыя — максімальна дасягальны статус, захавалася, толькі пасля таго, як югаслаўская Народная армія атакавала Славенію, стаўленне да палітычных падзеяў стала зусім іншым.

Разам з абвяшчэннем незалежнасці адбыліся змены ў славенскай палітычнай сферы, палярызацыя была ўзноўлена, і партыі працягвалі распадацца і аб'ядноўвацца. Гэта працэс працягваецца і дагэтуль.

10-гадовы эканамічны баланс дэманструе, што ў цэлым Славенія перажыла паспяховы транзіт і працягвае рабіць поспехі (зараз, напрыклад, ВВП на душу насельніцтва больш за 10 000 USD, а пакупніцкая здольнасць больш за 14 000 USD; да распаду Югаславіі гэты паказчык быў 3 000 па краіне і 5 000 у Славеніі. Зараз 2/3 былога югаслаўскага рынку перанакіравана на Заход). Але гэта мае сваю высокую цану: сацыяльную няроўнасць, беспрацоўе (12%), што пераўтварае ўсё большую колькасць маладых і адукаваных

людзей у грамадзян другога гатунку. Гэта найбольш важны ўзбочны эфект, які паказвае значны дыспарытэт сацыяльнае структуры. Адною з ключавых уласцівасцяў славенскага грамадства з'яўляецца рост ідэалагічнае неталерантнасці і, дзякуючы невялікім памерам — фарміраванне кліентызму і кланаў. Некалі моцны грамадзянскі рух патануў у розных партыйных структурах і больш не адыгрывае важнае ролі.

Новую палітычную ідэалогію, якая развілася пасля абвяшчэння незалежнасці і якая падзяляецца большасцю палітычных партыяў, можна назваць «бег да Еўропы». Але хуткасць «бегу» вызначаецца Еўрапейскім Саюзам і адбываецца ў адпаведнасці з лацінскай прыказкай «*sestina lente*» — «больш спяшаешся — меншая хуткасць». Сутнасна гэтая ідэалогія рэпрэзентуе Еўропу як вечны, нязменны канцэпт, які можна адаптаваць да прыватнага палітычнага інтарэсу. Гэты канцэпт вызначае тое, якая будзе выкарыстоўвацца лінія аргументацыі пры абмеркаванні, напрыклад, адукацыйнае сістэмы, гэта таксама тычыцца адносінаў паміж царквою і дзяржаваю — прыхільнікі выкладання рэлігійных прадметаў у школе спасылацца на «еўрапейскі прыклад», які адпавядае досведу Італіі і Аўстрыі, але супярэчыць французскаму.

У гэтым «бегу да Еўропы» славенскія палітыкі, як заўсёды на працягу гісторыі, цалкам падатлівыя, нават паслужлівыя і гатовыя рабіць вялікія і малыя саступкі як знак добрае волі: закрыццё крамаў беспадатковага гандлю, увядзенне візаў для балканскіх краінаў, падпісанне так званага Гішпанскага кампрамісу⁸. Гэта спалучалася з безучыннай рэакцыяй на неафіцыйныя і напалову афіцыйныя патрабаванні Аўстрыі пра закрыццё атамнае вытворчасці ў Крышко, прызнаннем «старое аўстрыйскае меншасці» і скасаваннем некаторых дэкрэтаў і кодэксаў ANVOJ⁹ альбо яго асноўных рэзалюцыяў, на якіх была створана федэратыўная Югаславія.

У выніку новае дзяржаўнае сітуацыі славенцы зноў сутыкнуліся з дылемаю, якая узыходзіць да XIX ст. альбо нават больш ранняга часу. Дылема была некалькі маргіналізавана на працягу югаслаўскага і камуністычнага перыяду гісторыі, калі ўжо падавалася, што яна больш ніколі не будзе актуальнай. Дачыненні з большымі суседнімі нацыямі (Аўстрыя, Германія і Венгрыя), якія можна характарызаваць як траўматычныя ў мінулым, былі адноўлены зноў (ці старыя мадэлі проста прынялі новыя формы).

Для Славеніі характэрна надзвычайная адданасць рэгіянальным ідэнтычнасцям, якія ў значнай

ступені перашкаджаюць развіццю нацыі, адначасова адбываецца адраджэнне рэгіянальных цэнтраў па-за межамі сучаснае Рэспублікі Славенія (Граз, Клагенфурт, Трыест і Вена, у больш шырокім кантэксце), якія павольна, але ўпэўнена становяцца кропкаю прыцягнення для значнае часткі працоўнае сілы з памежных раёнаў і адыгрываюць усё большае значэнне ў сферы адукацыі. Пераходная сутнасць дзяржавы, эканамічная перыферыйнасць, уплыў розных культур і небяспека лінгвістычнае асіміляцыі з'яўляюцца, здаецца, перманентнай уласцівасцю гістарычнага развіцця славенцаў¹⁰. Калі казаць у псіхалагічных тэрмінах, то імкненне да самасцвярджэння, вера ў самадастатковасць, забабоны, што тычацца ўсяго адрознага (якія толькі ўзмацніліся пасля атрымання незалежнасці), і стэрэатыпы пра рэгіянальныя ўласцівасці паказалі сябе як устойлівыя элементы псіхалагічнага складу славенцаў.

Дастаткова проста пацвердзіць гэта праз гістарыяграфію, калі ўзгадаць, наколькі цяжка было для ментальнасці рэгіёну Карніолан (Carniolan) пагадзіцца з «іншымі» людзьмі раёнаў Прэкмуре (Prekmurje) і Прымоска (Primorska), якія былі інтэграваны ў Югаславію пасля Першай і Другой сусветных войнаў. Іншы заўважны сіндром, перадвызначаны досведам гістарычнага развіцця і ўзрошчаны бракам традыцыі дзяржаўнасці, — скаргі на палітычных апанентаў, скіраваныя на замежжа, імкненне шукаць знешняга арбітра для вырашэння ўнутраных канфліктаў. Калі раней славенскія палітыкі звярталіся да Вены і Бялграду, то зараз яны паварочваюцца да Бруселя і (у дылема з НАТА) Вашынгтона¹¹.

Гэта паказвае, што працэсы, якія мелі месца ў славенскай дзяржавае на працягу апошніх дзесяцігоддзяў, былі паверхневымі, а ўстойлівыя рысы нацыянальнае ментальнасці захаваліся, па сутнасці, нязменнымі пасля атрымання незалежнасці.

Ацэнкі гістарычных наступстваў распаду Югаславіі для славенскага грамадства, фармаванні і 10-гадовы досвед існавання славенскае дзяржавы, унутраны дэмакратычны працэс з'яўляюцца прамежкавымі, пра што сведчаць шматлікія эпізоды мінулае гісторыі. Больш-менш аб'ектыўныя ацэнкі гэтых падзеяў магчымы толькі пасля таго, калі славенскае грамадства інтэгруецца ў ЕС. Менавіта досвед інтэграцыі і здольнасць славенцаў перанесці страту цалкам саспелае нацыянальнае дзяржаўнасці змогуць выявіць сапраўднае значэнне вышэйадзначаных гістарычных падзеяў.

Без сумневу, славенская дзяржава была значным і неабходным дасягненнем, асабліва калі ўзяць пад увагу абставіны, якія склаліся ў Югаславіі 1990-х. Тым не менш факт застаецца фактам — незалежнасць была дасягнута ў той момант, калі класічная нацыянальная дзяржава, заснаваная на ўзорах XIX ст., — нацыянальная эканоміка, абарона, замежная палітыка, валюта і іншыя атрыбуты, якія маглі ўключаць нават адпаведную авіякампанію — знаходзілася ў заняпадзе. Гэта быў час, калі дзяржава (нацыянальная), прынамсі на Захадзе, перастала вызначаць фактары абароны дэмакратычных правоў з-за таго, што яны сталі ўніверсальнымі.

Для адказу на такія выклікі патрэбныя новыя рашэнні, але ўсведамленне новае сітуацыі ледзьве закранула славенскую сацыяльную навуку. Гіторыя да гэтага часу ў значнай ступені ацэньваецца з пазіцыі нацыянальнае дзяржавы, якая ўзнялася з веры ў тое, што славенская дзяржава павінна быць канчатковаю мэтаю генерацыяў славенцаў. Нягледзячы на тое, што гістарыяграфія не дае эмпірычнага пацверджання такіх патрабаванняў.

Гісторыкі, якія крытычна ставяцца да такога падыходу, вызначаюцца як «анацыяналь-

⁸ У 1993 г. Італія як умову для падпісання пагаднення паміж Славеніяй і Еўрапейскім Саюзам, патрабавала ад Славеніі рознага кшталту саступак. Ключавым было пытанне маёмасці італьянскіх бежанцаў часоў Другой сусветнае вайны з Істрыі і славенскіх узбярэжных раёнаў (праблема вырашаная раней Югаславіяй). Італьянскія патрабаванні першапачаткова былі ўключаны ў так званая пагадненне ў Аквілеі, якое было падпісана Лойзе Петэрле (Lojze Peterle), дзяржаўным сакратаром Славеніі, і адхіленае парламентам. У больш памяркоўнай і больш агульнай версіі (так званы Іспанскі кампраміс, дасягнуты пры ўдзеле Іспаніі) у красавіку 1996 г. парламент прыняў патрабаванні Італіі. Пасля падпісання пагаднення Славенія абавязалася адкрыць свой рынак нерухомасці для грамадзянаў ЕС, які жылі на тэрыторыі Славеніі прынамсі тры гады ў мінулым (не істотна, калі). Прэм'ер-міністр Янез Дрноўшэк (Janez Drnovšek) разам з прэзідэнтам Міланам Кучанам хадаўнічалі за ўхваленне Іспанскага кампрамісу, але пазней назвалі яго прыкладам вымаганя і навязвання ўмоваў (Кучан зрабіў гэта нават у прамове перад Еўрапейскім парламентам).

⁹ ANVOJ, Антыфашысцкае веча народнага вызвалення Югаславіі. Заснавана ў 1942 г. як орган, які аб'ядноўваў усе антыфашысцкія палітычныя сілы Югаславіі. 3 лістапада 1943 — вышэйшы заканадаўчы орган краіны. Дзейнічаў да выбараў лістапада 1945 г.

¹⁰ Vodopivec Peter. Glavne poteze in stalnice v slovenskem zgodovinskem razvoju in poskus zgodovinarjevega pogleda v prihodnost. Slovenija po letu 1995, razmišljanja o prihodnosti. Ljubljana: Fakulteta za dru bene vede, 1995. Ст. 30–37.

¹¹ Найбольш ранні прыклад, але не адзіны, — пошук арбітражу з так званая Венскай камісіяй (камісія Еўрапейскага Саюза) — «Дэмакратыя праз закон», што тычылася выбарчай сістэмы непасрэдна перад выбарамі ў кастрычніку 2000 г. канфлікт быў пачаты прэм'ер-міністрам, які ў гэты час не пагадзіўся з цалкам легітымным рашэннем парламента.

ных»¹². Такі падыход да гісторыі, вядома, лагічны ў палітычным сэнсе, бо ён дае магчымасць атрымаць незалежніцкі палітычны капітал, дэманструючы «далёкагляднасць» розных палітычных асобаў ці сілаў на розных гістарычных этапах ці ў візіі сучаснае палітычныя сітуацыі.

З пункту гледжання навукоўцаў, такая пазіцыя таксама мае перавагі, бо дазваляе абмежаваць даследаванні пошукамі найбольш ранняга з магчымых «пацверджанняў» якія апраўдваюць стварэнне славенскай дзяржаўніцкай ментальнасці. У такім выпадку няма патрэбы ў цікавасці да больш шырокага гістарычнага кантэксту, розныя крыніцы могуць быць праінтэрпрэтаваны «рэтраспектыўна». Няма патрэбы ў параўнанні з іншымі нацыямі, што дае магчымасць пазбегнуць канфрантацыі з канкрэтнымі даследчыкамі, якія займаюцца сацыяльнымі навукамі сваіх нацыяў. Тым не менш гэта з'яўляецца ігнараваннем праблемы, з якой прыйдзеца сутыкнуцца раней ці пазней.

Выкарыстаныя крыніцы:

1. *Koga voliti? Programi političnih strank in list na pomladnih volitvah v Sloveniji. Ljubljana:*

Jugoslavski center za teorijo in prakso samoupravljanja Edvard Kardelj, 1990.

2. *Nastajanje slovenske državnosti. Ljubljana: Slovensko politološko društvo, 1992.*
3. *Plut-Pregelj Leopoldina, Gabrič Aleš, Repe Bo o. The Re-pluralisation of Slovenia in 1980s, The Henry M. Jackson School of International Studies, University of Washington, 2000.*
4. *Repe Bo o. Slovenci v XX stoletju. Ljubljana: Katalog stalne razstave Muzeja novejše zgodovine v Ljubljani, 1999.*
5. *Repe Bo o. Pravne, politične podlage, okoliščine in pomen prvih demokratičnih volitev, Razvoj slovenskega parlamentarizma. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, 2000.*
6. *Vodopivec Peter. Glavne poteze in stalnice v slovenskem zgodovinskem razvoju in poskus zgodovinarjevega pogleda v prihodnost. Slovenija po letu 1995, razmišljanja o prihodnosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1995.*
7. *Zimmermann Warren. Origins of a Catastrophe. New York: Random House, 1996.*

Переклад з англійскай Андрэя Казакевіча паводле: Bo o Repe. Slovenes and Their National Position in the 20th Century // Slovak Foreign Policy Affairs. Vol. IV, No. 1, 2003.

¹² Тое, што ў славенскай навуцы існуе крыклівы і ўплывовы анацыянальны рух, было адзначана: Dr. Stane Grada. Zgodovinski časopis, volume 53, No. 4, 1999. Ст. 612.